

Iedere docent is taaldocent

TAALBELEID ALS SPEERPUNT

Taal staat weer op de agenda bij veel opleidingscentra. Dat is een goed teken, maar er is nog veel werk te verrichten, niet alleen door de taal- maar ook door de vakdocenten. 'Iedere docent is taaldocent' is dan ook het adagio bij een aantal roc's. Dit wil natuurlijk niet zeggen dat een vakdocent een echte taaldocent moet of kan worden. Men zal in een opleidingsteam wel veel meer moeten samenwerken met de expert Nederlands.

DOOR TIBA BOLLE

Aandacht voor taalbeleid is geen nieuwe ontwikkeling, maar deze aandacht is terecht, niet in de laatste plaats omdat begin dit jaar in het nieuwe brondocument Leren Loopbaan Burgerschap de taaleisen van de beroepsopleidingen expliciet zijn vastgelegd. Sinds de invoering van de competentiegerichte kwalificatiestructuur maakt het taalonderwijs in vele experimenten een integraal en daarmee vaak onzichtbaar onderdeel uit van de nieuwe opleidingen. Om taalonderwijs een inhoudelijke impuls te geven, participeert een aantal roc's in het project Taalontwikkeling in het beroepsonderwijs- taalcoaches aan de slag in vakteams, van het procesmanagement herontwerp mbo, dat door het ITTA in samenwerking met vijf roc's wordt uitgevoerd.

De gedachtegang, dat Nederlands pas expliciet aan de orde komt wanneer de prestaties van de leerlingen om extra ondersteuning vragen, was gemeengoed in veel experimenten competentiegericht opleiden. Dit heeft het vak Nederlands verbannen naar workshops en open leercentra. Taaldocenten kregen andere, meer begeleidende taken als tutor, mentor of studieloopbaanbegeleider. Doordat alle energie van de opleidingsteams opgeslorpt werd door het opnieuw en competentiegericht inrichten van hun onderwijs, bleef er weinig tijd over om over de plek van taalondersteuning en de inhoud van de workshops Nederlands na te denken.

De rekening van deze ontwikkeling is ons gepresenteerd, opleidingsteams zitten met de handen in het haar als het gaat om de ontwikkeling van de benodigde taalvaardigheden van de leerlingen. Leerlingen kunnen, naar eigen zeggen en bij monde van de docenten, de teksten van de opleiding niet lezen, geen fatsoenlijk verslag op papier krijgen en spreken

straattaal in plaats van vaktaal. In de vaklessen worden presentaties en schriftelijke opdrachten omzeild en leesteksten overgeslagen. Een leerling die behoefte heeft aan kennis van tekstconventies of grammaticale regelkennis, heeft geen aanspreekpunt. Voormalige taaldocenten wringen zich in allerlei bochten om leerlingen bij te staan om deze kennis bij te spijkeren en offeren hier tutor- en begeleidingsuren aan op.

Taalcoach

Bij sommigen heerst de misvatting dat iedere vakdocent die zelf het Nederlands beheerst een goede begeleider en 'rolmodel' zou zijn voor de leerlingen. Dit heeft ertoe geleid dat de leerlingen tekort gedaan wordt. Kunnen zij bij iedere docent terecht met schrijfproblemen, hun behoefte om moeilijke teksten te leren lezen of de vraag naar de nodige oefening met het spreken voor de klas of met

klanten? En wie zorgt er voor dat als zij niet goed kunnen schrijven, juist wel veel schrijven en de juiste feedback krijgen? Wie constateert tijdig dat de diepe woordkennis en vakwoordenschat te kort schiet en zorgt voor extra oefening en herhaling? Naar

'Een docent die het Nederlands goed beheerst, is geen taaldocent'

wie worden zij doorverwezen bij hardnekkige uitspraakproblemen of aanzienlijke achterstand in grammaticale kennis? Dit is kennis waarover alleen deskundige taaldocenten beschikken en die voor de meeste andere docenten buiten hun boekje valt.

In het landelijke project, en ook daarbuiten op andere roc's, is het begrip taalcoach in opkomst. Roc's die de taal leerproblemen van de leerlingen erkennen, stellen taalcoaches aan die binnen een team of verbonden aan meerdere teams zorg moeten gaan dragen voor de ontwikkeling

van de Nederlandse taal en achterstanden moeten wegwerken. Opleidingsteams die over de luxe van een taalcoach beschikken, halen in eerste instantie opgelucht adem, er is weer een deskundige en daarmee ook een echte probleemeigenaar voor het Nederlands. De verantwoordelijkheid voor de taalontwikkeling wordt gretig afgestaan.

Gelukkig is men bij de meeste roc's, in ieder geval op beleidsniveau, er ondertussen van overtuigd dat voor het leren van het Nederlands een integratieve benadering essentieel is. Het is niet een of/of- maar een en/ook-beweging die de huidige generatie op het juiste taalniveau moet brengen. De expertise van de taaldocent zal weer benut moeten worden, maar ook in het vakonderwijs en in de beroepspraktijk zullen taalondersteunende en taalstimulerende maatregelen genomen moeten worden. Het blijft de taak van vakdocenten en praktijkbegeleiders om opleiding en bpv taaltoegankelijk te maken en dus de beroepsgerichte taalontwikkeling te stimuleren.

De taalachterstand van veel leerlingen is meestal al ontstaan in het basisonderwijs en niet ingehaald op het vmbo. Kern van het taalprobleem is dat veel leerlingen te weinig zelf met taal handelen (msn en sms uitgezonderd), niet of weinig meer lezen (op ondertiteling van films na) en met een groot gebrek aan degelijke kennis van de regels van de taal, tekstconventies en leesstrategieën het mbo binnenkomen. De vraag hoe dat komt, laat ik hier even buiten beschouwing, de vraag hoe het mbo daarop moet inspelen is veel essentiëler.

Vlieguren

Leerlingen zullen om hun taal op peil te brengen en te houden allereerst veel 'vlieguren' of 'kilometers' moeten maken, dit is veel meer dan men in één uur Nederlands in de week kan realiseren. Dat wil zeggen dat zij in alle vaklessen en in de bpv uitgedaagd moeten worden om meer te lezen, te schrijven en te spreken over hun vak. Daarnaast moet de basiskennis over de regels van de taal gelegd dan wel verstevigd worden

en gerelateerd worden aan de beroepscontext. Voor individuele, specifieke problemen en achterstanden zullen leerlingen bijspijkerlessen moeten kunnen volgen, al dan niet digitaal. Bovenstaande uitgangspunten worden ook wel de 'drieslag taalontwikkeling' genoemd en zullen met name door de

experts op het gebied van taal uitgedragen moeten worden. Elk roc zal dus allereerst de deskundigheid van de docenten Nederlands en Nederlands als tweede taal in ere moeten herstellen. Een docent is niet automatisch een taaldocent,

'Leerlingen spreken
straattaal in plaats
van vaktaal'

Participerende roc's:

ROC van Amsterdam/Gooi en Vechtstreek
ROC Zadkine/Rotterdam
ROC Aventus Apeldoorn
ROC Drenthe College/Emmen
ROC Deltion College/Zwolle

Tweede tranche project taalontwikkeling in het mbo

In 2008 start een vervolgproject, waarbij het accent ligt op de volgende aspecten:

- 1 Nederlandsinopleidingenexaminering→Consequenties van de taaleisen uit de kwalificatiedossiers en het bron-document LLB.
- 2 Taal is teamwork→ De individuele bijdrage van docenten in een multifunctioneel team
- 3 Instrumenten voor taalontwikkeling→ Het stimuleren van taalontwikkeling op school en op de werkvloer
- 4 Kwaliteit en verankering→ Duurzaamheid taalontwikkelend curriculum
- 5 Taal van intake tot examinering→ Taalvolgsystemen en integraal examineren

omdat hij zelf goed de Nederlandse taal beheerst, zoals een taaldocent die motor rijdt, geen motorvoertuigentechniek kan geven. Daarnaast is het zaak om de vakdocenten en praktijkbegeleiders handreikingen te bieden om te zorgen dat leerlingen aan hun vlieguren komen. Een taalcoach, met inzicht in taalleerprocessen, kan vakdocenten laten zien hoe zij kunnen bijdragen aan de taalontwikkeling. Elke praktijkhandeling biedt immers ruimte voor lees- en schrijfoefening en elke theorieles geeft aanleiding tot vele spreekopdrachten. Het vergt soms wel een andere organisatie van de les en vereist goed inzicht in het geven van de juiste feedback op taaluitingen van de leerlingen.

Vanaf het moment dat taal weer als een echt vak wordt gezien met apart geformuleerde streefniveaus, dreigt het gevaar dat men ook de noodzakelijke - en overigens officieel vereiste - integrale beoordeling van taal in de competentiegerichte opleidingen snel uit het oog verliest. Er klinkt een roep om aparte taaltoetsen, intake-toetsen en gestandaardiseerde eindtoetsen om het beginniveau van de taal vast te stellen. Op de achtergrond raakt dat de taalniveaus zijn geformuleerd in termen van het Common European Framework of Reference (de zogeheten CEF niveaus). Deze niveaus beschrijven het niveau van taalvaardigheid in de (beroeps)context en zijn dus minder geschikt om apart getoetst te worden. Veel belangrijker nog dan het vaststellen van een algemeen begin- of eindniveau Nederlands, is het tijdig signaleren van taalproblemen en aanwijzingen hoe het team adequaat in kan grijpen. Teams moeten gezamenlijk afspraken maken over diagnose, feedback en remedie van taalproblemen en het bijhouden van de vorderingen. Hiervoor zijn instrumenten nodig waarmee niet alleen een niveau vastgesteld kan worden, maar waarmee men ook aan kan geven op welke punten er nog aan taalachterstanden gewerkt moet worden.

Taaleisen

Een taaldocent die aangewezen wordt als taalcoach, zal dus naast het verzorgen van vakgerichte taallessen andere teamleden actief moeten adviseren en ondersteunen. Maar er wordt nog meer op het bordje van de taalcoach gelegd: het expliciteren van de taaleisen van de opleiding, het opstellen van een taalvolgsysteem, het bijhouden van het taalportfolio, beoordelen van taal in de (praktijk)examens en het screenen van toetsen op toegankelijkheid voor taalzwakke leerlingen. De taalcoach speelt een belangrijke rol bij de tijdige diagnose van taalproblemen en het ontwikkelen van een behandelplan en uitzetten van een taalleerlijn. Duidelijk is dat er nogal wat eisen gesteld worden aan de kennis en vaardigheden van een taalcoach.

In het landelijke project van herontwerp en het ITTA worden ruim twintig taalcoaches, die met hun opleidingsteam aan de slag zijn gegaan, begeleid in het ontwikkelen van deze vaardigheden in de praktijk. Ervaring leert dat dit alleen resultaten oplevert als het team zich heeft gecommitteerd, dus bereid is taal op de agenda te zetten en de opleidingsmanager duurzaam faciliteert, dat wil zeggen dat hij tijd vrijmaakt voor overleg en deskundigheidsbevordering. Het ontwikkelen van handzame, direct inzetbare instrumenten levert de meeste slagkracht. Taalcoaches laten samenwerken en elkaar laten adviseren gedurende het uitvoeren van hun taak in het team, vergroot eveneens de effectiviteit en niet te vergeten het werkplezier. Het is aan de roc's om de positieve ervaringen en successen, opgedaan in afzonderlijke opleidingsteams tot uitgangspunten voor taalbeleid te maken. Meer deskundigheid op het gebied van de taalontwikkeling, team- en roc-breed, is wellicht één van de voornaamste voorwaarden om de leerlingen de vereiste taalniveaus in de opleidingen te laten behalen. ■

In januari 2008 verschijnt een brochure met ervaringsverhalen van roc's en in februari is er een conferentie ter afsluiting van het project. Meer informatie op www.herontwerpmbo.nl en bij het ITTA via e-mailadres info@itta-fgw.nl. Hier kunnen roc's die mee willen doen aan het vervolgtraject zich ook opgeven.

Tiba Bolle is senior projectmanager bij het Instituut voor taalonderwijs en taalonderzoek anderstaligen (ITTA).